

GELECEĞİN SÜPER GÜCÜ ÇİN
China: Future's Super Power

Dr. Atilla SANDIKLI¹

Özet:

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra küreselleşme dünya ekonomisinde ve siyasetinde yeni bir vizyonun oluşmasına ve yeni yapıların ortaya çıkmasına neden oldu. Bu değişimi zamanında sezen ve önlemlerini alan Çin; sahip olduğu tarihi, kültürel ve sosyo-ekonomik potansiyelini harekete geçirdi ve yükselişe başladı. Bu makalede, Çin ekonomisi tarihsel perspektifte mercek altına alınacak. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönem detaylı irdelenecek. Ayrıca, ekonomik büyümeye paralel olarak Çin dış politikasındaki yükselen hareketlilik izah edilmeye çalışılacak.

Anahtar kelimeler: Çin, ekonomik gelişme, politik ekonomi, Çin dış politikası.

Abstract:

After the end of Cold War, globalization caused a new vision and new forms emerge in the world economy and politics. China, being aware of this transformation on time and taking precautions, evoked its historical, cultural and socio-economic potentials and began to rise. In this article, Chinese economy will be investigated in historical perspective. Specifically, the era after Cold War will be deeply examined. In addition, Chinese changing foreign policy will be tried to explain in accordance to economic growth.

Keywords: China, economic growth, political economy, Chinese foreign policy.

¹ Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) Başkanı.

GİRİŞ

Çin zengin tarihi, özgün uygarlık yapısı, dünyanın en kalabalık nüfusu ve son yıllarda hızla gelişen ekonomisiyle dikkatlerin üzerinde odaklandığı bir ülke olmuştur. 19. Yüzyılın başlarına kadar dünyanın diğer bölgelerine göre oldukça gelişmiş bir ülke olan Çin, batıdaki sanayileşme devrimi sonrasında Avrupalı devletlerin yakaladığı teknolojik gelişim ve deniz aşırı ticaret karşısında duramamış ve değişime ayak uyduramayarak hızlı bir çöküş süreci yaşamıştır. Batılı devletler, Rusya ve Japonya ile yaşanan savaşlar sonucunda bazı topraklarını kaybetmiş, sömürgeci ve emperyalist devletlerin hedefi durumuna gelmiştir. Dünya güç dengesinde İngiltere, Almanya, Japonya, Rusya ve daha sonra ABD gibi güçler ön plana çıkarken Çin geri planda kalmıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra küreselleşme dünya ekonomisinde ve siyasetinde yeni bir vizyonun oluşmasına ve yeni yapıların ortaya çıkmasına neden oldu. Bu değişimi zamanında sezen ve önlemlerini alan Çin sahip olduğu tarihi, kültürel ve sosyo-ekonomik potansiyelini harekete geçirdi ve yükselişe başladı. “Çin bir gün uyanırsa bu gelişme dünyayı sarsabilir” deyişine uygun olarak uluslararası ilişkiler literatüründe “devin uyanışı”, “ejderhanın tırnaklarını bilemesi” ve “yeni bir süper gücün ortaya çıkması” gibi ifadelerin kullanılmasına neden oldu.

Gerçekten dünya ekonomi tarihinde çeyrek yüzyıl içinde hiçbir ülke Çin kadar hızlı büyüyemedi. Vatandaşlarının yaşam standardını bu kadar hızla yükseltmedi. Çin Soğuk Savaş sonrasında mevcut kapasitesini ve küreselleşmenin sağladığı imkânları gerçekçi ve akılcı bir şekilde değerlendirdi. Tutucu ve kalıplaşmış politikaları bir tarafa bıraktı. Değişen koşullarda sahip olduğu özelliklerden azami faydalanacak şekilde yeni politikalar belirledi ve bunları başarıyla uyguladı. Bu sayede Çin, sadece uluslararası ticaret ve yatırımda değil, küresel jeopolitik rollerin belirlenmesinde, enerji güvenliği ve çevre kirliliği senaryolarında, yeni toplum mühendisliği çabalarında dünyamızın dengelerini temelden etkilemeye başladı. Çin'in başarısının sırrı neydi? Böylesine büyük bir atılımı hangi politikalar ile gerçekleştirdi? Dünya güç merkezlerinin bu gelişmeyi engellemeye yönelik politikalarını nasıl önledi? Gelecekte Çin'in karşılaşılabileceği senaryolar nelerdir? Çin bunların üstesinden gelebilecek mi? Çin'in bu başarısından örnek alabileceğimiz uygulamalar nelerdir?

1. SANAYİ DEVRİMİ ÖNCESİ VE SONRASI ÇİN

Sanayi devrimi öncesinde Çin o günkü koşullarda gelişmiş üretim yeteneği ve kalitesiyle gerek bölge ülkeleri ve gerekse etkileşimde bulunulan diğer ülkeler arasında seçkin bir yere sahipti. Çin malları kalitesiyle ve yaygınlığı ile bütün pazarlarda aranılan ve tercih edilen mallardı. İpek, porselen, kâğıt, baharat ve değerli taşlar bunlardan bazılarıydı. Bu malların üretim yerlerinden talep edilen yerlere ulaştırılması “İpek Yolu”² ve “Baharat Yolu”³ gibi önemli tarihi ticaret yollarının oluşturulmasına neden olmuştu. Bu ticaret yolları üzerinden geçtiği ülkelerin ekonomilerine de olumlu yansımış, yollar üzerindeki şehirlerin ve limanların gelişmesine katkı yapmıştı.

² “İpek Yolu” hakkında bilgi için bkzn. http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0pek_Yolu. Erişim Tarihi: 24.03.2008.

³ “Baharat Yolu” hakkında bilgi için bkzn. http://tr.wikipedia.org/wiki/Baharat_Yolu. Erişim Tarihi: 24.03.2008.

Çin 1700 yılında dünya GSYH'nın tek başına %23.1'ini gerçekleştirirken, Avrupa'nın tamamı %23.3'ünü, Rusya %3.2'sini, Japonya %4.5'ini gerçekleştiriyordu. O tarihlerde Çin önemli bir ekonomik güçtü. Deniz ticaretinin geliştiği yıllarda, ticaretin gelişmesine paralel olarak bu oranlarda önemli değişiklikler yaşandı. Örneğin 1820 yılında Çin'in dünya GSYİH içindeki payı %32.4'e yükseldi. Aynı yıl Avrupa'nın payı %26.6, Rusya'nın %4.8, Japonya'nın %3 ve ABD'nin %1.8'di.⁴

Müteakip yıllarda Çin'in dünya üretimindeki payı hızla düşmeye başladı. Buna karşılık sanayi devrimi sonrasında sanayileşen Avrupa'nın ve ABD'nin payları o oranda artış gösterdi. 1890'da Çin'in dünya GSYİH içindeki payı %13.2'ye düştü, Avrupa'nın payı %40.3'e, ABD'nin payı %13.8'e yükseldi. Rusya'nın payı %6.3 ve Japonya'nın payı %2.5'ler düzeyindeydi. Bu düşüş sonraki yıllarda da devam etti. Yaşanan savaşlar sonrasında Çin'in payı 1952'de %5.2 ile dibe vurdu. Bu tarihte ABD'nin payı %23.4'e yükselirken Avrupa'nın payı %29.7'ye düştü.⁵

2. MAO DÖNEMİ “PLANLI EKONOMİ”

Komünist Partisi, 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurduktan sonra tüm sistemi kendi ideolojisine göre şekillendirdi. Çin'de 1949 sonrasında iki farklı ekonomik kalkınma politikası uygulandı. Mao döneminde (1949–1976) uygulanan yüksek düzeyde merkezîyetçiliğe dayanan “Planlı Ekonomi” ve Deng döneminde uygulanmaya başlanan dışa açılma ve reform politikası sonucu geliştirilen “Çin Tarzı Sosyalist Piyasa Ekonomisi”.⁶

1950'lerden itibaren uygulamaya konulan yüksek düzeyde merkezîyetçiliğe dayanan planlı ekonomide ülkenin mali ve maddi kaynakları ile teknolojik gücü önemli projelere tahsis edildi ve kaynakların akılcı dağıtımı sağlandı. Bölgesel ekonomiler arasında yeniden denge kurularak sanayileşme için temel oluşturuldu. 1949'dan 1956'ya kadar olan dönem içinde sosyalist dönüşüm büyük ölçüde gerçekleştirildi.⁷ 1957–1966 arası sosyalist yapılanma tamamlandı. Mayıs 1966'da başlayıp Ekim 1976'da son bulan ve ülke ekonomisinde ciddi başarısızlıklara ve tahrip edici kayıplara yol açan “Kültür Devrimi”⁸ döneminde ise, diğer alanlarda olduğu gibi ekonomi alanında da çok yanlış uygulamalar oldu. Ekonomik kalkınmanın kapsamının sürekli genişlemesi ve ekonomik yapının giderek daha karmaşık bir hale gelmesi ekonomik sistemin kusurlarını ortaya çıkardı.

3. DENG DÖNEMİ “ÇİN TARZI SOSYALİST PİYASA EKONOMİSİ”

Mao'nun 1976'da ölmesini müteakip Kültür Devrimine son verildi. Çünkü 1978'de Çin'in dünya üretimindeki payı %5'lere düşmüştü. Kısa süren iktidar mücadelesinden sonra Deng Xioaping yönetime geldi. Deng, tarım komünleri, materyal denge planlaması, sadece iç

⁴ Alaattin Kızıltan, “Tek Kutuplu Bir Dünyada Çin Halk Cumhuriyeti'nin Süper Güç Olabilirliği”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 5. Sayı 1, s. 47. <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/858.pdf>, Erişim Tarihi: 24.03.2008.

⁵ Kızıltan, a.g.e., s. 47.

⁶ Deniz Çakıroğlu, *Çin Ülke Profili*, DGEME Yayını, 2006.

⁷ Yılmaz Altuğ, *Çin Sorunu*, Otağ Yayınları, İstanbul, 1977, s. 195.

⁸ Qin Shi, *Çin, Yeni Yıldız* Yayınevi, Pekin, 1997, s. 90-92.

üretimdeki boşlukları doldurmak için yapılan dış ticaret ve fiyat kontrolü gibi Stalinist temeller üzerine kurulu ekonomi politikalarını reddetti.⁹ Çin'in aşması gereken en önemli probleminin "ekonomik gelişme" olduğu belirtildi.¹⁰

Reform, ilk önce taşrada başladı. Kırsal kalkınmadaki başarılı uygulamalar,¹¹ bütün ekonomik sistemin yeniden yapılandırılması kararı için olumlu koşullar yarattı ve deneyim kazandı. Ekim 1984'te Çin Komünist Partisi (ÇKP) 12. Merkez Komitesi Toplantısında Ekonomik Sistemin Yeniden Yapılandırılması Kararı alındı¹² ve Ekonomik sistemde kentsel merkezli aşamaya geçildi. Mülkiyet yapısında değişiklik yapıldı. Fiyat reformu uygulandı ve piyasa sistemi geliştirildi. Bir dizi reforma başlandı: Planlama, kamu maliyesi ve bankacılık sistemlerinde reformların uygulanması ve makro-ekonomik yönetimin aşamalı olarak en işlevsel hale getirilmesi. Doğrudan planlamaya dayalı yönetimin kapsamının daraltılması, piyasanın belirleyici rolünün buna uygun olarak güçlendirilmesi. Çin'in dış ticaretinin uluslararası uygulamalar ve Çin'in somut durumuna uygun olarak sürdürülmesi. İhracat sübvansiyonları ve ithalat vergilerinin kaldırılması, ticari mallara ilişkin kotalar ve lisans zorunluluklarının önemli ölçüde azaltılmış olması ve zorunlu ithalat ve ihracat planlamasına son verilmesi. Gelir dağıtım sisteminin ıslah edilmesi, "Herkese çalışmasına göre" ilkesinin korunmasıyla birlikte, çok çeşitli gelir dağıtım biçimleri kullanılması. Bu reformlar sosyalist piyasa ekonomisi sisteminin oluşturulmasının önünü açtı.

Mart 1993'te toplanan 8.Ulusal Halk Kongresinin Birinci toplantısında kabul edilen anayasa değişikliği ile "Çin Tarzı Sosyalist Piyasa Ekonomisi"nin uygulanması anayasal güvence altına alındı. Kasım 1993'te ÇKP 14. Merkez Komitesinin 3. toplantısında "Çin'in Çin Tarzı Sosyalist Pazar Ekonomisi, temel sosyalist sistem ile yakından bağlantılıdır", başka bir deyişle "devlet tarafından makro düzeyde kontrol edilen piyasa, kaynakların tahsisi için temel araç işlevi görecektir" şeklinde karar alındı.¹³ Bu yaklaşım Çin'in ekonomik yapısal reformu için genel plan ve eylem programı oldu. Bu kararda beş ana reform alanı belirlendi: devlete ait şirketlerin anonim şirket haline getirilmesi, finansal sistem reformunun tamamlanması, mali reform yapılması, yatırım ve ticaret sisteminin geliştirilmesi.

Faydacı bir yaklaşımın benimsendiği bu dönemde, ekonomi politikaları, somut veriler temel alınarak uygulanmış ve bütün ülke için tek bir program yerine her coğrafi bölge ve ekonomik sektör için kendi koşullarına uygun programlar hazırlanmıştır. Bu dönemin bir diğer özelliği ise yabancı sermaye girişleri ve dış ticaret önem kazanmaya başlamasıdır. Yine bu dönemde bazı mal ve hizmetlerde piyasa kuralları işlemiş ve ikili bir fiyatlandırma sistemi oluşturulmuştur. Tüm dünyada uygulandığı üzere, kısıtlamalar kaldırılmış ve tüm fiyatlar piyasa koşullarına göre serbestçe belirlenmeye başlanmıştır. Bu dönemde gündeme gelen bir diğer gelişme ise, gerek kamu kökenli işletmeleri finanse etmek, gerekse uygulanan serbest piyasa ekonomisinin gereği olarak ortaya çıkan artı değeri vergilendirmek amacıyla bir bankacılık sisteminin kurulması arayışı başlamıştır. 1995 yılına gelindiğinde Çin'in dünya

⁹ Mehmet Öğütçü, *Yükselen Asya*, İmge Kitabevi Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 68.

¹⁰ Atilla Sandıklı-İlhan Güllü, "Gelişen Çin Ekonomisi ve Türk Dış Ticaretine Etkileri", *Geleceğin Süper Gücü Çin*, Editör: Atilla Sandıklı-İlhan Güllü, TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005, s. 294.

¹¹ *The Development-Oriented Poverty Reduction Program for Rural China*, Information Office of the State Council People's Republic of China, Beijing, February 2001.

¹² Shi, a.g.e., s. 93-94.

¹³ Shi, a.g.e., s. 95.

üretimindeki payı ikiye katlanmış ve %10,9'a yükselmişti. Uyuyan dev uyanmış ve tırnaklarını bilemeğe başlamıştı.

4. BÜYÜMENİN YAVAŞLAMASI VE DEFLASYON

1997–2002 yılları arasında ise büyümede yavaşlama ve buna bağlı olarak fiyatlarda durgunluk yaşandı. Büyümedeki yavaşlamanın arkasında pek çok karmaşık neden olsa da, asıl neden verimsizlik veya teknolojik başarısızlıktı. Reform ve kalkınma süreci başladığında kamu iktisadi teşekkülleri ile özel teşebbüsler arasındaki verimlilik/teknoloji farkları çok fazla değildi. Buna bağlı olarak bu dönemde yapılan desteklemeler kamu iktisadi teşekküllerinin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için yeterli oldu. Ancak geçen zamanla birlikte bu ikisi arasındaki farklar derinleşti ve sonuçta kamu iktisadi teşekkülleri kaybeden taraf oldu. Kamu iktisadi teşekkülleri artık sadece devletin mali destekleri ve düşük faizli banka kredileri ile ayakta kalabilir hale geldi.

Bu dönemde kamu iktisadi teşekküllerinin finansal pozisyonları kötüleşti ve karlılık oranları da azaldı. Kamu iktisadi teşekküllerindeki karlılık oranları 1987'de %8'lerden, 1994'te %2'lere düştü. 1996'nın ilk çeyreğinde ise, kamu iktisadi teşekkülleri ilk defa bir bütün olarak zarar etti.¹⁴ Bankalar açısından geri dönmeyen krediler büyük bir miktara ulaştı. Yüksek borç oranlarının sebebi, ekonominin büyüme hızının azalmasıyla birlikte, işletmelerin borçlarını ödemede zorlanmalarıydı. Bu nedenle, bankalar geri ödeme dönemlerini uzatmayı veya yeni krediler sağlamayı reddettiğinde işletmeler iflasla karşı karşıya kalıyorlardı.

Çin'in oldukça geri üretim teknolojisine sahip olması yerel yönetimleri bu teknolojik açığı kapatmak için öncelikli strateji olarak, dış yatırımları çekmeye zorladı. Bu nedenle yapılan teşvikler ise ülkede aşırı kapasite fazlasının oluşmasına neden oldu ve sonuçta büyüme hızları düştü. 1996 ve 1997 yıllarında ortaya çıkan bu sorun, hem ülke içi talep hem de krizin yarattığı dış talep eksikliğiyle daha da arttı. Kapasite fazlasının bir başka nedeni; 1991'den beri ülke içi tasarruf oranının %500 artması ve fiyatlar üzerinde sürekli düşürücü baskı yapmasıydı. Bunun sonucu olarak deflasyon sorununu gündeme geldi. Deflasyonist ortam kârları eriterek yatırımları azalttı ve doğal olarak da büyüme yavaşlattı.¹⁵

1997'de benimsenen "büyük olanı tut, küçüğünü bırak" politikası çerçevesinde verimsiz olan küçük kamu işletmeleri özelleştirildi, büyük olanlar ise ekonomideki ağırlıklarına bağlı olarak devletin idaresinde kalmaya devam etti. Bu uygulamayla Çin, eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin toplu özelleştirme deneyimlerinden kesin biçimde ayrılır ve sonuçlar Çin'in başarısı olarak nitelendirilebilir.¹⁶ Çin'in söz konusu uygulamalarında, dünyada esen küreselleşme rüzgârları, dünya ölçeğindeki ekonomik gelişmeler ve krizlerin de etkisi büyüktür.

¹⁴ Mehmet Ozan Saray- Levent Gökdemir, *Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları*, s. 5; <http://joy.yasar.edu.tr/makale/7.sayi/cin.pdf>. Erişim Tarihi: 24.03.2008.

¹⁵ Saray- Gökdemir, a.g.e., s. 6.

¹⁶ Katsuji Nakagane Soe, *Reform and Privatization in China A Note on Several Theoretical and Empirical Issues*, <http://www.e.utokyo.ac.jp/cirje/research/dp/2000/2000cf95.pdf>. Erişim Tarihi: 24.03.2008.

5. EKONOMİDE AŞIRI ISINMA VE SOĞUTMA ÇABALARI

2003 yılından sonra ise ekonomide aşırı ısınma eğilimleri görülmeye başlandı. “Ekonomide aşırı ısınma” kavramı, talep fazlasının olduğu ve bu talebin enflasyonist baskı yarattığı durumda kullanılır. Ancak, Çin’de arz-talep eş zamanlı arttığı için sorun fiyat artışları olmaktan çıkmış, bunun yerine yatırımlardaki aşırı artışlar endişe verici boyutlara gelmişti. Bu dönemdeki yatırım artışlarının nedeni ise, devlet denetiminde olan bankaların verimli kredi dağıtamamalarıydı. Çin’de bankacılık sektörü %100 devlete aittir. Kaynak ise vatandaşların tasarruflarıdır ve kredilerin tamamı kamu iktisadi teşekküllerine gitmektedir. Burada batık krediler toplamın yaklaşık olarak %50’sini oluşturmaktaydı. Bu özellikteki bir ortamda şirketler kâr edemedikleri durumlarda bile büyümeye ve işlemlerini ucuz kredilerle finanse etmeye devam ettiler.¹⁷

Çin ekonomisinin bu aşamasına egemen olan “ekonomiyi soğutma” çabası, sözü edilen bu batık krediler ve oluşan getiri (rant) ekonomisini önlemek için gündeme geldi. Nitekim 2004 yılında Başbakan Jiabao ekonomiyi soğutmak için güçlü tedbirler alınması gerektiğini vurguladı. Başbakanın uyarısının ardından banka kredilerine sınırlandırmalar ve yatırım projelerine de daha sıkı denetimler getirildi. Buna bağlı olarak, firmalar üretim yapabilmek için daha az borç, daha fazla öz sermaye kullanmak zorunda kaldı. Bu amaçla mali disiplin uygulaması ve değer artırma (revalüasyon) gündeme getirildi.¹⁸

6. YÜKSELEN ÇİN EKONOMİSİ VE YENİ SÜPER GÜCÜN DOĞUŞU

Alınan önlemlerle birlikte Çin, ekonomide aşırı-ısınma eğiliminden çıkmayı başladı. İzleyen yıllarda ekonomi ortalama %9 büyüme oranlarını yakaladı. Sırasıyla 2003 yılında %9.3, 2004’te 9.2,¹⁹ 2005’de 9.9, 2006’da 10.7, 2007’de ise 11.4’lük²⁰ büyüme oranlarına ulaştı. Bu dönemde dünya ortalaması yüzde 5’ler civarında büyürken, Çin ekonomisi ortalama yüzde 10’lar civarında büyüdü. GSYİH’sı satın alma gücü paritesine göre 12 trilyon doları geçti ve yarattığı bu değer ile ABD’nin ardından dünyanın ikinci büyük ekonomisi durumuna geldi. Reel kurlara göre ise 3 trilyon dolar civarındaki GSYİH ile Çin, ABD ve Japonya’nın ardından dünyanın üçüncü büyük ekonomik gücü oldu.²¹

Çin, dış yatırımlar ve ithalat açısından, dışa bağlı bir ülke olmasına karşın dünyada bütçesi fazla veren nadir ülkelerden birisidir. 260 milyar dolara yakın dış ticaret fazlası vardır. Çin,

¹⁷ Deniz Gökçe ve Metin Ercan, “Çin, Türkiye ve Dünya”, *Karizma-Üç Aylık Düşünce Dergisi*, Sayı 23, İstanbul, 2005, s. 39-50.

¹⁸ Ebru Arısoy- Güzin Bayar- Burak Soranlar (2004), *Asya’nın Devi: Çin Halk Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti* Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/temmuz2004/asya1.htm>.

Erişim Tarihi: 24.03.2008 .

¹⁹ Atilla Sandıklı-İlhan Güllü, “Küreselleşme Sürecinde Çin Ekonomisinin gelişimi ve Türkiye İçin Alınacak Dersler”, *Geleceğin Süper Gücü Çin*, Editör: Atilla Sandıklı-İlhan Güllü, TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005, s. 330.

²⁰ *ABD’de durgunluk korkusu, Çin ekonomisi ise uçuyor*, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=245421>

²¹ IMF’nin Raporu Ümit Verdi, *Radikal*, 20.04.2007. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=218930>. Erişim tarihi. 25.03.2008.

ABD ve Almanya'dan sonra dünyanın üçüncü büyük tüccar ülkesi olmuştur. Dış ticareti 1970'lerin sonunda 20 milyar dolar iken 2000'de 475 milyar, 2006 sonunda da 1,760 milyar ve 2007'de 2.170 milyar dolara²² yükselmiştir. Çin'in dış ticaret hacmi, altı yıldır üst üste %20 oranında artış göstermiştir. Sadece ucuz mal ve ürün ihracı değil yüksek teknoloji ürünleri de satmaya başlamıştır. 1978'de neredeyse hiç doğrudan yabancı sermaye yok iken 2005'de yıllık 70 milyar dolarlık doğrudan yabancı sermaye eşiğini aşmıştır.²³ Çin Devlet Konseyi Endüstri ve Ticaret İdaresi (SAFIC) tarafında yapılan son açıklamalara göre, Çin son 30 yılda 2.11 trilyon dolar dış yatırım almıştır. Yatırımlar her yıl yüzde 25 oranında artış göstermiştir. Döviz rezervleri ise 1,500 milyar doları aşmıştır.²⁴

Uluslar arası Para Fonu'na ve Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olan Çin'de, halen 450.000'in üzerinde yabancı şirket faaliyet göstermektedir. Bunlar Çin'in toplam ihracatının yarısından fazlasını gerçekleştirmektedir. Uluslararası yatırımların son üç yılda neredeyse yarısından fazla azaldığı, dünya ekonomisinin gerilediği dikkate alındığında, Çin'in bu performansı gerçekten etkileyicidir.

OECD'de yapılan projeksiyonlar, halen satın alma gücü paritesine göre dünyanın ikinci büyük ekonomik gücü olan bu ülkenin 2020'ye kadar «yeni ekonomik süper güç» olabileceğini ortaya koymaktadır. Goldman Sachs'ın bir çalışmasında, çok ciddi bir siyasi-ekonomik bunalım, ya da doğal felaket çıkmaması ve büyümesini sürdürülebilir kılınması durumunda, Çin'in 2050'de \$44 trilyonluk GSMH büyüklüğüne ulaşacağını ve ABD'yi geride bırakacağını öngörmektedir.

7. ÇİN'İN DIŞ POLİTİKASI

Çin Yükselen ekonomik gücüne rağmen askeri ve siyasi olarak bir süper güç olmadığını farkındadır. Bu nedenle dış politikada büyük ve iddialı söylemlerde bulunmamaya özen göstermektedir. Yeterli gücü oluşturuncaya kadar revizyonist bir dış politikadan daha çok statükonun korunmasına yönelik "Barış içinde bir arada yaşama" ilkesine dayanan barışçı bir dış politika takip etmektedir. Barış içinde bir arada yaşamak için 5 koşulun gerçekleşmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Diğer ülkelerin egemenlik ve toprak bütünlüklerine saygı, müteakabiliyete dayalı olarak saldırmazlık, başka devletlerin iç işlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı fayda.²⁵ Bu politika sayesinde kendine, gelişme için güvenli bir dış politika ortamı oluşturmayı, gereksiz gerginlik ve çatışmalardan kaçınarak ekonomik olarak büyümeyi ve dünyaya açılmayı hedeflemektedir. İç istikrarın temini, Tibet, doğu Türkistan gibi hassas sorunlarına dışarıdan müdahalelerin engellenmesi amacıyla, devletlerin iç işlerine karışılmamasını, ülkelerin egemenliklerine ve toprak bütünlüklerine saygı gösterilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Uluslararası sorunların eşitlik ve karşılıklı fayda ilkesi

²² *Çin'de dış ticaret Hacmi 2 trilyon doları aştı*, <http://turkish.cri.cn/281/2008/01/11/1@86499.htm>. Erişim Tarihi: 24.03.2008.

²³ <http://www.chinaability.com/FDI.htm>. Erişim Tarihi: 24.03.2008. 2005 yılı yabancı sermaye girişi 72,4 milyar dolardır.

²⁴ <http://www.chinaability.com/reserves.htm>. Erişim Tarihi: 24.03.2008. Çin'in döviz rezervi 2007'de 1.528 milyar dolardır.

²⁵ Qimao Chen, "Çin'in Güvenlik Anlayışı ve Politikası", *Geleceğin Süper Gücü Çin*, Editör: Atilla Sandıklı-İlhan Güllü, TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005, s. 57.

doğrultusunda barışçı bir yöntemle çözümlenmesini öngörmektedir. Barışçı bir dış politika ve aşırı söylemlerden kaçınmak suretiyle diğer güçleri rahatsız etmeden hedefleri doğrultusunda ilerlemeye devam etmektedir.

Çin eşitlik ve karşılıklı fayda ilkesi kapsamında büyük güçlerle ilişkilerini geliştirerek bu güçlerin, Çin'in hızlı gelişmesini engellemeye yönelik girişimlerini önlemeye gayret sarf etmektedir. Küresel düzeyde Rusya, ABD ve AB ile stratejik ilişkiler kurmakta,²⁶ Asya Pasifik bölgesinde Japonya, ASEAN ve APEC²⁷; doğuda Şangay İşbirliği Örgütü²⁸ ile bölgesel barış kuşağı oluşturmaya çalışmaktadır.

Çin'in dış politikada bazı hedeflerini gerçekleştirebilmek için bazı revizyonist politikalar da takip ettiği görülmektedir. Ancak bu politikaları uygularken dahi barışçı yaklaşımları esas almıştır. Özellikle "tek ülke, iki sistem" politikası²⁹ Hong Kong ve dört yüz yıllık Portekiz sömürgesi Macau'yu ülke sınırları içine katmıştır. Özel idare bölgesi ve yapısal özerkliğe sahip bu bölgeler kendi yasalarını uygulamaya devam etmekte, toplumsal ve iktisadi yaşam tarzlarını değiştirmemektedirler. Ayrıca bu bölgeler diğer uluslar, örgütler ve kurumlarla ikili anlaşmalar imzalayabilmektedirler. Bu iki gelişmiş bölgenin Çin'e bağlanmasının büyük sorunlara neden olacağı senaryoları tutmamış, tek ülke iki sistem politikası başarılı sonuçlar vermiştir. Bu gelişme Çin ekonomisine ve vizyonuna çok büyük katkı sağlamıştır. Çin gelecekte Tayvan sorununun³⁰ da benzer sistemle çözümlenmesini arzu etmektedir.

Ekonominin hızla gelişmesine paralel olarak Çin'in enerji ihtiyacı hızla artmaktadır. Çin günlük 7 milyon varil olan petrol tüketiminin yarısını ithal etmek durumundadır. Petrol ithalatının %60'ını Ortadoğu'dan yapmaktadır.³¹ ABD'nin Ortadoğu'ya yerleşmesi ve petrol ve doğalgaz kaynakları ve bunların ulaşım yollarını kontrol etmesi Çin'i rahatsız etmektedir.³² Artan enerji ve Ortadoğu bağımlılığını azaltmak için Çin kaynak ülkeleri çeşitlendirmeye çalışmakta, bu kapsamda Orta Asya,³³ Afrika³⁴ ve Latin Amerika'da³⁵ çeşitli ülkelerle anlaşmalar yapmaktadır. Çin'in yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da enerji yatırımları artmaktadır. Orta Asya ile petrol boru hatları bağlantıları gerçekleştirerek, bu hatlara İran'ı da dâhil ederek

²⁶ Nuraniye Hidayet Ekrem, *Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası*, ASAM Yayınları, Ankara, 3003, s. 70.

²⁷ Atilla Sandıklı - İlhan Güllü, "Küreselleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde Güney Asya ve Pasifik Bölgesi" *Geleceğin Süper Gücü Çin*, Editör: Atilla Sandıklı-İlhan Güllü, TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005, s. 262-270.

²⁸ Gökhan Teletar, "Şangay İşbirliği Örgütü: 21 Yüzyılın Bölgesel/Global Çekim Merkezi", *Geleceğin Süper Gücü Çin*, Editör: Atilla Sandıklı-İlhan Güllü, TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005, s. 178.

²⁹ Çağdaş Üngör, "Çin'in Tek Ülke İki Sistem Politikası: Tayvan, Hong Kong ve Macau", *Geleceğin Süper Gücü Çin*, Editör: Atilla Sandıklı-İlhan Güllü, TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005, s. 30-31; *Stratejik Öngörü*, Sayı 1, TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2004, s. 122-123.

³⁰ *The One-China Principle and the Taiwan Issue*, The Taiwan Affairs Office&the Information Office of the State Council People's Republic of China, Beijing, February 2000.

³¹ *Energy Policy Act 2005*, Section 1837: National Security Review of International Energy Requirements, The U.S. Department of Energy, February 2006, S. 22.

³² Çağdaş Üngör, "Büyük Orta Doğu ve Çin", *Stratejik Öngörü*, Sayı 2, TASAM Yayınları, İstanbul, 2004, s. 59.

³³ Bülent Uğrasız, Çin'in Hazar ve Orta Asya Bölgesine yönelik Politikaları, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 3, 2002. <http://www.sbe.deu.edu.tr/yayinlar/dergi/2002sayi3PDF/ugrasiz.pdf> Erişim Tarihi: 24.03.2008.

³⁴ Son yıllarda Çin Afrika'nın 25 ülkesine 36 yüksek seviyeli resmi ziyaret yapmıştır. Çin Cumhurbaşkanı Hu Şintao Nijerya, Fas ve Kenya'yı, Başbakan Wen Jiabao Mısır, Gana, Kongo Cumhuriyeti, Angola, Güney Afrika, Tanzanya ve Uganda'yı kalabalık bir heyetle resmen ziyaret etmiştir. <http://www.bahcesehir.edu.tr/UserFiles/bulten/asyadagundem003.pdf>, Erişim Tarihi: 24.03.2008.

³⁵ Deniz Gökçe, Çin Latin Amerika'da, *Akşam*, 13.01.2006.

Hürmüz ve Malacca boğazlarından geçmek zorunda olan deniz ulaşım yollarının hassasiyetini asgariye indirmeye çalışmaktadır. Ayrıca deniz aşırı menfaatlerini ve deniz ticaret yollarının emniyetini sağlamak için deniz kuvvetlerini yeniden yapılandırmaktadır.

Tibet ve Doğu Türkistan'ın ayrılıkçı girişimleriyle ilgili parçalanma; Tayvan'ın Çin'e bağlanması ile ilgili savaş; denizdeki petrol ve doğalgaz kaynaklarının paylaşımı konusunda komşu ülkelerle çatışma ve deniz ticaret yollarının kontrolü konusunda ABD ile gerilim senaryolarına rağmen, Çin barış ve istikrar içinde gelişmeye devam etmektedir. Yeterli güce ulaşıncaya kadar da mevcut stratejilerini ve politikalarını uygulamaya devam edecektir.

SONUÇ

Çin'in ekonomik başarısı büyük ölçüde istikrarlı hükümetlere; sabırlı stratejik planlamaya; yüksek tasarruf ve yatırım oranlarına; dinamik (devlet destekli) ticaret, yatırım ve sanayi politikalarına; enflasyonun ve kamu açıklarının kontrolüne ağırlık veren makroekonomik politikalara, aile bağlarına dayalı disiplinli iş ve ahlak anlayışına dayanmaktadır. Bu haliyle, Washington Konsensüsü'nün cenderesinden çıkmak isteyen birçok gelişme yolundaki ülkeye alternatif kalkınma modeli ile ilham kaynağı olmaktadır.

Başbakan Wen Jiabao Ulusal Halk Kongresi'nin açılışında yaptığı konuşmada "artık ekonomik büyüme modelimizi değiştirme zamanı geldi" demiştir. Bu açıklamada; büyümenin zengin-yoksul ayrımını derinleştirdiği, toplumda gerilimlere yol açtığı, enerji güvenliği ve ekolojik tahribat nedenleriyle Çin'e ağır maliyetler getirdiği belirtilmekte, "ne pahasına olursa olsun büyüme" anlayışının terk edileceği mesajı verilmektedir. Son aylarda Çinli ekonomistler de "dengeli kalkınma", "büyümenin kalitesinin iyileştirilmesi" ve "ekonomik toplum" gibi kavramları sık sık kullanmaya başlamışlardır. Çin mucizesinin devamının ancak ve ancak büyümenin kalitesini arttırmakla mümkün olacağı genel kabul görmektedir.

Kaynakça

Alaattin Kızıltan, "Tek Kutuplu Bir Dünyada Çin Halk Cumhuriyeti'nin Süper Güç Olabilirliği", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 5. Sayı 1.**

Atilla Sandıklı-İlhan Güllü, "Gelişen Çin Ekonomisi ve Türk Dış Ticaretine Etkileri", **Geleceğin Süper Gücü Çin**, Editör: Atilla Sandıklı-İlhan Güllü, TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005.

Atilla Sandıklı-İlhan Güllü, "Küreselleşme Sürecinde Çin Ekonomisinin gelişimi ve Türkiye İçin Alınacak Dersler", **Geleceğin Süper Gücü Çin**, Editör: Atilla Sandıklı-İlhan Güllü, TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005.

Atilla Sandıklı - İlhan Güllü, "Küreselleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde Güney Asya ve Pasifik Bölgesi" **Geleceğin Süper Gücü Çin**, Editör: Atilla Sandıklı-İlhan Güllü, TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005.

Bülent Uğrasız, "Çin'in Hazar ve Orta Asya Bölgesine yönelik Politikaları", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 4, Sayı 3, 2002. <http://www.sbe.deu.edu.tr/yayinlar/dergi/2002sayi3PDF/ugrasiz.pdf> Erişim Tarihi: 24.03.2008.

Çağdaş Üngör, "Büyük Orta Doğu ve Çin", **Stratejik Öngörü**, Sayı 2, TASAM Yayınları, İstanbul, 2004.

Çağdaş Üngör, "Çin'in Tek Ülke İki Sistem Politikası: Tayvan, Hong Kong ve Macau", **Geleceğin Süper Gücü Çin**, Editör: Atilla Sandıklı-İlhan Güllü, TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005, s. 30-31; **Stratejik Öngörü**, Sayı 1, TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2004.

Çin'de dış ticaret Hacmi 2 trilyon doları aştı, <http://turkish.cri.cn/281/2008/01/11/1@86499.htm>. Erişim Tarihi: 24.03.2008.

Deniz Çakıroğlu, **Çin Ülke Profili**, DGEME Yayını, 2006.

Deniz Gökçe ve Metin Ercan, "Çin, Türkiye ve Dünya", **Karizma-Üç Aylık Düşünce Dergisi**, Sayı 23, İstanbul, 2005.

Deniz Gökçe, Çin Latin Amerika'da, **Akşam**, 13.01.2006.

Ebru Arısoy- Güzin Bayar- Burak Soranlar (2004), **Asya'nın Devi: Çin Halk Cumhuriyeti**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/temmuz2004/asya1.htm>, Erişim Tarihi: 24.03.2008.

Energy Policy Act 2005, Section 1837: National Security Review of International Energy Requirements, The U.S. Department of Energy, February 2006.

Gökhan Teletar, "Şangay İşbirliği Örgütü,: 21 Yüzyılın Bölgesel/Global Çekim Merkezi", **Geleceğin Süper Gücü Çin**, Editör: Atilla Sandıklı-İlhan Güllü, TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005.

Katsuji Nakagane Soe, **Reform and Privatization in China A Note on Several Theoretical and Empirical Issues**,

<http://www.e.utokyo.ac.jp/cirje/research/dp/2000/2000cf95.pdf>. Erişim Tarihi: 24.03.2008.

Mehmet Ozan Saray- Levent Gökdemir, **Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları**, <http://joy.yasar.edu.tr/makale/7.sayi/cin.pdf>. Erişim Tarihi: 24.03.2008.

Mehmet Öğütçü, **Yükselen Asya**, İmge Kitabevi Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Nuraniye Hidayet Ekrem, **Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası**, ASAM Yayınları, Ankara, 2003.

Qimao Chen, “Çin’in Güvenlik Anlayışı ve Politikası”, **Geleceğin Süper Gücü Çin**, Editör: Atilla Sandıklı-İlhan Güllü, TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005, s. 57.

Qin Shi, **Çin, Yeni Yıldız** Yayınevi, Pekin, 1997.

Radikal Gazetesi, “**ABD’de durgunluk korkusu, Çin ekonomisi ise uçuyor**”, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=245421>

Radikal Gazetesi, “**IMF’nin Raporu Ümit Verdi**”, **20.04.2007**. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=218930>. Erişim tarihi. 25.03.2008.

The Development-Oriented Poverty Reduction Program for Rural China, Information Office of the State Council People’s Republic of China, Beijing, February 2001.

The One-China Principle and the Taiwan Issue, The Taiwan Affairs Office&the Information Office of the State Council People’s Republic of China, Beijing, February 2000.

Yılmaz Altuğ, **Çin Sorunu**, Otağ Yayınları, İstanbul, 1977.

<http://www.bahcesehir.edu.tr/UserFiles/bulten/asyadagundem003.pdf>, Erişim Tarihi: 24.03.2008.

http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0pek_Yolu. Erişim Tarihi: 24.03.2008.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Baharat_Yolu. Erişim Tarihi: 24.03.2008.

<http://www.chinaability.com/FDI.htm>. Erişim Tarihi: 24.03.2008.

<http://www.chinaability.com/reserves.htm>. Erişim Tarihi: 24.03.2008.